Reinder Boeve & Gert-Jan Hospers
Tekstschrijver & Radboud Universiteit/
Universiteit Twente

De schone lucht is een groot pluspunt van de Kop van Noord-Holland. Tegelijkertijd moet de lokale economie blijven draaien. Het idee van de 'ademende regio' biedt kansen voor verdere ontwikkeling. Het geeft hoofdplaats Den Helder handvatten om er bovenop te komen.

Lucht in de Kop van Noord-Holland

FOTO: REINDER BOEVE

Verhelderend. Zo mag je een middagje Den Helder wel noemen. Dat de hoofdplaats van de Kop van Noord-Holland het niet makkelijk heeft, is snel duidelijk. Neem het centrum van de havenplaats. Weinig luxe winkels, her en der leegstaande panden en lege plekken in de gevelrij als gaten in een slecht gebit. In menige stad bruist het op vrijdagmiddag, hier is het opvallend kalm. Net buiten het centrum rijden auto's met fietsendragers in colonne richting zee. Weekendgasten op weg naar Texel. Ze komen door Den Helder, maar stoppen pas bij de TESO-veerhaven.

Groeidiamant

Daar vlakbij ligt Willemsoord, de oude marinewerf. De koninklijke marine gaf het terrein ruim tien jaar geleden vrij voor nieuwe ontwikkelingen. Geschiedenis, heden en toekomst komen hier nu samen. Noeste werkmansgebouwen uit voorbije eeuwen, authentiek industrieel erfgoed. Mooie voorbeelden van hergebruik: een grote bioscoop, een speelparadijs voor kinderen, galeries en ateliers, een café en musea, zoals het Reddingsmuseum Dorus Rijkers en het Marinemuseum. De nautische traditie zie je ook terug in het stoomzeilschip Bonaire, drijvend cultureel erfgoed in Europa's oudste droogdok.

Begin april is een nieuwe scheepshelling bij Gebouw 5 geopend – functioneel als het was, droeg een pand op de rijkswerf geen naam maar een nummer. Bij die gelegenheid sprak de Helderse burgemeester Koen Schuiling: 'Er is hier gelachen, gehuild en heel hard gewerkt door de decennia heen. Wie over het terrein loopt, ziet hoe het zich gevoegd heeft naar de hartslag van de tijd. Er is gebouwd, gesloopt, aangebouwd en weer veranderd. Het is geen gebied om te consumeren, maar we moeten het wel een toekomst geven, dat is onze dure plicht.'

Net buiten Willemsoord zie je de eerste tekenen dat de ruwe diamant weleens een groeidiamant zou kunnen zijn. Een ontwikkelaar durft het aan om grote 'grachtenpanden' neer te zetten tegenover de ingang van de werf (*artist impression* op pag. 50).

Een paar uur voor de opening van de scheepshelling vertelt Schuiling over de kansen die de Helderse historie biedt. 'Het geschiedenisverhaal moeten we meer gaan vertellen in onze citymarketing. Napoleon heeft hier ooit een nacht geslapen; hij onderkende de strategische ligging van het vissersdorpje dat Den Helder toen was. Aan hem hebben we de Stelling van Den Helder te danken. Die verdedigingswerken krijgen nu een prominente plek in onze stadspromotie.'

De Stelling is er voor een groot deel nog. De wallen met open ruimte eromheen vormen een groene buffer tussen het oude en nieuwe deel van Den Helder. 'Toen ik hier vanuit het Groningse kwam, viel me als eerste op hoe

Toeristen komen door Den Helder, maar stoppen pas bij het veer naar Texel

FOTO: REINDER BOEVE

Het centrum van Den Helder maakt nog een weinig florissante indruk.

groen het hier is. Een mix van Chicago en San Francisco: Den Helder is een *windy city*, maar je vindt hier wel volop natuur met aan drie kanten water.'

Pieken en dalen

Schuiling is pleitbezorger van de 'ademende regio', een ontwikkelconcept voor de Kop van Noord-Holland waarin Den Helder een voortrekkersrol heeft. Het moet een antwoord zijn op drie vraagstukken waarmee de regio worstelt: hoe gaan we om met de bevolkingskrimp, op welke manier schakelen we om naar duurzame energie en hoe stimuleren we ruimtelijke kwaliteit?

Kenmerkend voor de Kop van Noord-Holland zijn de pieken en dalen in de drukte, aldus Schuiling. 'Denk aan toeristen, vissers en medewerkers in de *offshore* en de bloembollenteelt. Allemaal mensen die hier een aantal weken per jaar verblijven. Die moeten hier plek krijgen en gebruik kunnen maken van voorzieningen. We willen niet alleen inzetten op het vasthouden van een afgemeten bevolkingsaantal, maar ook inspelen op schommelingen.'

De bestuurder loopt de verschillende gebieden na in zijn regio. Nabij Hoorn en Alkmaar komt de *agribusiness* sterk op, met innovatieve kassenlandbouw. In Den Oever en omgeving zit de visserij. Richting Den Helder vind je *offshore*activiteiten – de industrie rondom olie- en gasboringen. Er is hier een groot energie- en transportcluster in ontwikkeling. Windturbines en boorplatforms op zee. En aan de kust havens en het vliegveld van Den Helder voor transport naar de booreilanden. Iets verderop ligt Petten, bekend van de nucleaire technologie.

Voor Den Helder zou de ademende regio de weg omhoog kunnen betekenen. De stad kampt al tijden met een dalende beroepsbevolking en dat straalt af op de stad. 'Als we de economische activiteiten die ik net noemde in goede banen leiden, vormen ze een interessante voedingsbodem voor hoger onderwijs en bieden ze goede werkplekken. Want het beeld dat velen hebben van bijvoorbeeld werken in de haven klopt niet langer. Ict'ers en andere hoogopgeleiden kunnen hier prima terecht.'

Schone lucht

Het mooie is, aldus Schuiling, dat er nog genoeg lucht zit in deze regio – ook letterlijk.

Zware geschiedenis

Op de voormalige rijkswerf Willemsoord en een groot deel van de Stelling van Den Helder na is er weinig over van historisch Den Helder. Zo lieten naoorlogse stadsbestuurders toe dat er op het oostelijke deel van de Stelling een bedrijventerrein kwam. De oude verdedigingswal is hier weggehaald. In de Tweede Wereldoorlog was Den Helder een van de zwaarst getroffen Nederlandse plaatsen. Eerst kwamen de Engelse bommenwerpers naar de marinestad, later de Duitsers die voor het optrekken van de *Atlantikwall* de halve stad sloopten. Na de oorlog is het centrum te snel herbouwd; wederopbouw als haastklus levert doorgaans geen levensloopbestendige gebouwen op. In het voorbije decennium is er flink geïnvesteerd in Willemsoord, het voorheen afgeschermde marineterrein dat nu weer deel uitmaakt van de stad.

Artist impression **van de 'Grachtengordel' even buiten Willemsoord (zie op de achtergrond). Een van de projecten om mensen voor Den Helder te winnen.**

'Schone lucht vind je hier volop. Voor recreatie en toerisme is hier nog lang niet het plafond bereikt.' In een ademende regio is het een komen en gaan van toeristen, studenten en hoogopgeleide havenwerkers, stelt Schuiling zich voor. 'We zijn hier van oudsher ontginners, pioniers. Er is voortdurende beweging, het staat hier niet stil.'

De kunst is om de regio in positieve zin te ontwikkelen, zonder het rustige karakter van Noord-Holland-Noord al te zeer aan te tasten. 'We moeten economische activiteiten zo inpassen in het landschap dat natuur en menselijke activiteit elkaar versterken. Niet met de rug naar elkaar toe'.

Schuiling noemt de haven van Den Helder als voorbeeld. Uitbreiding is al jaren een wens. 'De offshore groeit enorm; we zullen in de haven moeten investeren. De milieubeweging ziet dit als een bedreiging, maar we kunnen het goed inpassen. Met de havenuitbreiding kunnen we nieuwe natuur ontwikkelen. Bijvoorbeeld door zandsuppletie: we maken armen in zee waardoor delen van de Waddenzee minder snel verzanden.'

Juist een combinatie biedt kansen, vindt Schuiling. 'Het draait om balans, het een naast het ander. Daarbij moeten we dezelfde zorgvuldigheid betrachten als in het verleden. Kijk naar de ontginning van de Wieringermeer. Eerst kwam er een boerderij, en eromheen ontstond langzamerhand een kern. De ontwikkeling is gaandeweg geconcentreerd en niet verspreid over een gebied. De kracht is de open ruimte, met plukjes bebouwing. Verrommeling van het landschap willen we hier zo veel mogelijk voorkomen.' •

Eo Wijersprijsvraag

Niet krampachtig vasthouden aan bevolkingsomvang, maar ook wisselingen en tijdelijke bewoners verwelkomen. De centrale gedachte van de ademende regio gooide hoge ogen bij de jury van de Eo Wijersontwerpprijsvraag. Met de Eemsdelta en de Veenkoloniën was de Kop van Noord-Holland genomineerd voor de hoofdprijs: hulp van teams van stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, projectontwikkelaars en andere specialisten die aan de slag gaan met ruimtelijke ontwerpen voor de regio. Eind april is bekend geworden dat de prijs naar de Veenkoloniën gaat.

Het is de negende keer sinds 1985 dat de Eo Wijersstichting de prijsvraag organiseert. Eerdere winnaars waren het Plan Ooievaar van Nederland Rivierenland, dat resulteerde in het natuurproject De Gelderse Poort bij Nijmegen. 'Stad en land op de helling' (over de grensregio Maastricht-Heerlen-Aken-Luik), het IJmeer en de Utrechtse Vechtstreek.

Van wensdenken naar realisme

De ademende regio mag rekenen op warme belangstelling van de Milieufederatie Noord-Holland. Volgens directeur Ernest Briët zijn gemeenten nu nog ieder voor zich bezig met de ontwikkeling van hun grondgebied. 'Terwijl je moet kijken naar de unieke kwaliteiten van een regio. Dat vraagt om een regionale visie. Als er goede plannen voortkomen uit de gedachte van de ademende regio zullen we als milieubeweging meebewegen.'

Texel is een mooi voorbeeld voor de hele Kop van Noord-Holland, vindt Briët. Het eiland wil het eerste zelfvoorzienende eiland zijn op energiegebied, door zelf energie op te wekken en klimaatneutrale bouw te bevorderen. 'Laten we hopen dat dit initiatief afstraalt op het vasteland.'

Andere plannen in de Kop van Noord-Holland baren Briët zorgen. 'Neem het inmiddels afgeblazen plan voor een Wieringerrandmeer. Het eiland in ere herstellen en natuur maken was een mooie gedachte, maar op een gegeven moment roken ontwikkelaars geld. Het aantal geplande woningen steeg van 700 naar 2100 om het project rendabel te maken. Weg rust. Waarom leggen mensen zich er niet bij neer dat sommige delen van het land nu eenmaal dunbevolkt zijn?' Een potentiële splijtzwam tussen bouwers, bestuurders en milieubeweging is de wens tot meer havenactiviteit bij Den Helder. Het zal een hele toer worden om het iedereen naar de zin te maken, denkt Briët. De ligging aan de Waddenzee helpt niet mee. 'Terwijl die ligging in veel opzichten juist geweldig positief is voor Den Helder. Je kunt de stad zien als het begin van Texel, het zuidelijkste puntje van het Waddengebied. Het is eigenlijk een fantastische plek, met bovendien de Noordzee en de hoogste duinen op een steenworp afstand.'